

Danuta Kasperek

"Olsztyn na starych pocztówkach = Olsztyn auf alten Postkarten", Celina Grabowska, Olsztyn 2003 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 577-579

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

druczku (B. KUL XVIII 3345), w którym zapisano tytuł bez skrótów: *Przywitanie Jaśnie Oświeconego Księcia JMci Biskupa Warmińskiego, od Drukarni Gröllowskiej, gdy ją odwiedzić raczył roku 1780, dnia 1 lipca.*

Edytor olsztyński rozwiązuje skrót *Wasza Królewska Mć* jako *Wasza Królewska Miłość*. Niepotrzebnie *Mość* zastępuje słowem *Miłość*. Oddajmy głos samemu Krasickiemu, który w liście do Stanisława Augusta tak pisze z Królewca 14 sierpnia 1780 r., nie stosując skrótów:

„Najjaśniejszy Panie

Rozrzewniłeś Wasza Królewska Mość, Pan Mój Miłościwy, dawnego i wiernego sługę swojego pełnymi dobroci wyrazami”.

i w podpisie

„Waszej Królewskiej Mości

Pana Mojego Miłościwego

Wiernym i najobowiązujszym

slugą

I. Krasicki”⁶

Ks. Szorc stwierdza, że „publikowane źródła częściowo tylko pozwalają na uzupełnienie diariusza Krasickiego opublikowanego przed laty przez Zbigniewa Golińskiego” (s. 11). Chodzi oczywiście o *Kronikę życia i twórczości Krasickiego* opracowaną przez Zbigniewa Golińskiego i wydaną w pierwszym tomie *Korespondencji Ignacego Krasickiego*⁷. Z roku 1766 naliczyłam 32 uzupełnienia (dokumenty nr 4—6, 8—12, 14—22, 24, 25, 27, 28, 30—40). Wiadomości mogą kryć się w druczku (A. Szorc niektóre uwzględniła w swojej edycji). Znalazłam dwa nienotowane przez Estreichera w *Bibliografii*⁸.

Należy podkreślić, że ze znużonej pracy edytora Szorca, która wydała piękne owoce, korzystać będą nie tylko historycy, ale także historycy Kościoła i literatury. Trzeba tylko obudzić ducha marketingu przy kolportowaniu książki poświęconej krasicianom warmińskim z lat 1766—1772.

Krystyna Stasiewicz

Celina Grabowska, *Olsztyn na starych pocztówkach. Olsztyn auf alten Postkarten*, Muzeum Warmii i Mazur, Olsztyn 2003, ss. 439.

Z okazji sześćsetpięćdziesięciolecia Olsztyna prawie jednocześnie ukazały się na rynku wydawniczym dwie pozycje przedstawiające Olsztyn na pocztówkach z przełomu XIX i XX w. Autorką pierwszej pozycji pt. *Olsztyn na starych pocztówkach* jest pracownica Działu Historii Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, Celina Grabowska. Album, którego wydawcą jest Muzeum Warmii i Mazur (przy wsparciu finansowym Prezydenta Miasta Olsztyna i Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich), prezentuje w sumie sto dziewięćdziesiąt trzy karty pocztowe, w większości przechowywane w olsztyńskim muzeum. Niewielka tylko liczba pochodzi ze zbiorów prywatnych. Album został wydany w dwóch wersjach językowych, obok tekstów w języku polskim zamieszczone zostały dokładne tłumaczenia w języku niemieckim. Z pewnością jest to ukłon w stronę dawnych

⁶ Ibidem, s. 406.

⁷ Ibidem, ss. XXXI—LXXV.

⁸ K. Stasiewicz, *Uzupełnienia do Kroniki życia i twórczości Ignacego Krasickiego*, Roczniki Humanistyczne KUL, 2002, t. L, z. 1, ss. 73—79.

mieszkańców Olsztyna tłumnie odwiedzających miasto swojego dzieciństwa. Jednakże samo słowo „Olsztyn” nie zostało przetłumaczone, a przecież powszechnie używana jest w Niemczech nazwa „Allenstein”, podobnie jak nie przetłumaczono nazwy rzeki „Łyna” na „Alle”.

Opracowania graficznego albumu dokonał Tadeusz Burniewicz. Każda pocztówka została umieszczona osobno na stronie nieparzystej. Na parzystej znajdują się podpisy (w języku polskim i niemieckim). Pocztywki wydrukowano w lekkim powiększeniu, na papierze kredowym.

Autorka podzieliła wstęp na dwa rozdziały. W części zatytułowanej „Stare pocztówki olsztyńskie” omówiła prezentowane w albumie kolekcje widokówek. Nawiązując do historii Olsztyna, jego rozwoju od lat osiemdziesiątych XIX w., przedstawiła najczęściej upamiętnione w Olsztynie miejsca: zabytki, ulice, gmachy użyteczności publicznej, pomniki, mosty, panoramy miasta oraz miejsca wypoczynku. Wymieniła drukarzy, nakładców i księgarzy olsztyńskich zajmujących się wytwarzaniem i sprzedażą kart pocztowych. Zacytowała także fragmenty korespondencji z kart. Wykazała, że pocztówki, obok ciekawego materiału ikonograficznego, zawierają także inne interesujące szczegóły.

Drugi rozdział to krótkie informacje dotyczące historii karty pocztowej. Projekt nowej formy korespondencji — karty bez koperty — został zgłoszony po raz pierwszy podczas konferencji pocztowej w Karlsruhe 30 listopada 1865 r. przez pracownika poczty z Berlina Heinricha von Stephana. Karty pocztowe zostały wprowadzone do obiegu 1 października 1869 r. przez władze pocztowe Austro-Węgier. Później zaczęto ich używać kolejno w Niemczech, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii, Rosji. Pierwsza ilustrowana karta pocztowa została wysłana w Niemczech z Oldenburga w lipcu 1870 r. Początkowo przesyłaną treść można było wpisywać tylko na marginesie ilustracyjnej strony pocztówki. Dopiero w 1904 r. wydzielono na rewersie miejsce na adres i korespondencję. Największa moda na przesyłanie pocztówek zapanowała w pierwszych latach XX w., a trwała do końca I wojny światowej.

Celina Grabowska pocztówki umieszczone w albumie podzieliła na kilka części. Część pierwsza zawiera dwadzieścia siedem najstarszych kart ze zbiorów muzealnych, wydanych do 1904 r. Wbrew zapowiedziom autorki we wstępie, przy opisach poszczególnych pocztówek nie zawsze zostały podane daty powstania fotografii. Zupełnie nieznana szerszemu ogółowi, a tym samym najbardziej interesująca, jest widokówka nr 9, pokazująca dzisiejsze centrum Olsztyna z około 1890 r. od strony obecnej ul. Mrongowiusza i 1 Maja. Widać na niej dokładnie miejsce ówczesnego cmentarza katolickiego z kapliczką, na którym stoi teraz pobudowany w latach 1912—1915 Nowy Ratusz.

W części drugiej autorka zamieściła „Widoki ogólne miasta”, które ilustrują rozwój przestrzenny Olsztyna. W trzeciej części zbioru prezentowane są „Zabytki Olsztyna i gmachy użyteczności publicznej”. Najwięcej, bo dwadzieścia pocztówek ukazuje zamek kapituły warmińskiej — z różnych lat i w różnych ujęciach. Inne widokówki poświęcone są Wysokiej Bramie, Staremu Miastu wraz z królującym na rynku Starym Ratuszem, kościołowi św. Jakuba, ponadto szpitalom, szkołom. W latach osiemdziesiątych XIX w., po doprowadzeniu do Olsztyna kolei, miasto zaczęło się gwałtownie rozwijać. Wybudowano kanalizację, wodociągi, założono elektryfikację. Przybywało mieszkańców, domów mieszkalnych i urzędów. To wszystko odzwierciedlają zachowane pocztówki, przedstawiające nowy gmach sądu, poczty, starostwa powiatowego, rejencji, kościół Najświę-

tszego Serca Jezusowego, kościół św. Józefa, Nowy Ratusz, Szpital Mariacki, sanatorium, dworzec główny.

Największa liczba pocztówek ukazuje ulice i place Olsztyna, umożliwiając dokładne przesłedzenie zmian architektonicznych poszczególnych budynków i dzielnic miasta. Dzięki nim można się zorientować, jakie sklepy i lokale funkcjonowały w danym czasie, poznajemy właścicieli firm, budynków. Po ulicach spacerują przechodnie, przed sklepami przystają ludzie. Możemy przyjrzeć się ich twarzom, strojom. Zauważamy, jak bardzo dzisiejszy Olsztyn różni się od tego sprzed stu lat. Jak bardzo, przede wszystkim pod wpływem zawieruchy wojennej, zmienił wizerunek architektoniczny.

Ostatnia grupa widokówek przybliżyła nam „Miejsca rekreacji i wypoczynku” dawnych mieszkańców Olsztyna. Widzimy tu przede wszystkim najbardziej popularne miejsca odwiedzane przez olsztyniaków: park miejski w Jakubowie, urokliwe miejsca w lasach podmiejskich, kąpieliska nad pobliskimi jeziorami.

Zbiór pocztówek uzupełnia katalog opracowany przez autorkę. Zamieszczono w nim dokładny opis pocztówek: miasto, miejsce (obiekt) przedstawiany na widokówce, miejsce i rok wydania, nakładcę, datę stempla pocztowego, zaznaczono pocztówki z korespondencją. We wstępie C. Grabowska wyjaśnia, że często datę wydania można było określić w przybliżeniu po dacie stempla pocztowego i analizie materiału ikonograficznego. Ostatnia informacja w katalogu dotyczy właściciela widokówek. Oczywiście najczęściej powtarzają się sygnatury poszczególnych pocztówek pochodzących ze zbiorów muzealnych Działu Historii. Skrót owych sygnatur nie został wyjaśniony przez autorkę w wykazie skrótów.

W dalszej części albumu Grabowska wymieniła alfabetycznie pięćdziesiąt wytwórni, wydawców i nakładców pocztówek olsztyńskich. Wśród aneksów znajdujemy też spisy niemiecko-polskie i polsko-niemieckie ulic występujących w albumie. Autorka przyjęła słuszną zasadę stosowania w tekście obecnie obowiązujących nazw ulic. W części tej podała również przypisy odnoszące się do drugiej części wstępu. Książkę kończy bibliografia wykorzystanej literatury.

Inicjatywa Muzeum Warmii i Mazur wydania tego pięknego albumu jest godna pochwały. Udostępniając bogate zbiory pocztówek, autorka przybliżyła nam dzieje naszego miasta. Album jest bardzo cenną lekcją historii.

Danuta Kasparek

Rafał Bętkowski, *Olsztyn, jakiego nie znacie. Obraz miasta na dawnej pocztówce*, Edytor Wers, Olsztyn 2003, ss. 192.

Kolejny album wydany także z okazji sześćset pięćdziesiątej rocznicy powstania Olsztyna nosi tytuł *Olsztyn, jakiego nie znacie. Obraz miasta na dawnej pocztówce*. Autorem jest znany w środowisku olsztyńskim kolekcjoner pocztówek, z zamiłowania historyk, Rafał Bętkowski.

Album wydano w pięknej szacie graficznej: w dużym formacie, na papierze najwyższej jakości, w sztywnej oprawie z kolorowymi widokówkami i planami miasta.

Książka zawiera trzysta siedemdziesiąt cztery karty pocztowe w większości pochodzące ze zbiorów autora, ale także z zasobów Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego oraz Archiwum Państwowego w Olsztynie. Autor dziękuje też za udzielenie do druku pocztówek z własnych kolekcji Georgowi Gollanowi, Ernestowi Vogelsangowi,